

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

INVESTMENT-INNOVATIVE DETERMINANTS OF ECONOMIC COMPETITION DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті обґрунтовано важливість інвестиційно-інноваційного шляху розвитку з метою підвищення конкурентоспроможності економіки України. Основною метою нашого дослідження є діагностика сучасного рівня конкурентоспроможності України та обґрунтування шляхів переходу на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку вітчизняної економіки. Визначено, що подолання відставання від економічно розвинутих країн та інтеграція у світове співтовариство неможливі без здійснення інвестицій, передусім в інноваційну сферу. Стратегічні пріоритети України щодо підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності повинні відображатися у системі поступових кроків адаптації національної економіки до змін світових глобалізаційних та інтеграційних процесів. Основними механізмами підвищення конкурентних переваг України є здійснення внутрішніх реформ та трансформація векторів зовнішньоекономічної політики. Також зусилля держави варто спрямувати на формування сприятливого бізнес-середовища, яке дасть змогу реалізувати наявний інвестиційно-інноваційний і людський потенціал та стане передумовою поступового зростання рівня міжнародної конкурентоспроможності України.

Ключові слова: конкурентоспроможність економіки, національна економіка, інвестиції, інновації, економічний розвиток.

В статті обоснована важність інвестиційно-інноваційного пути развития

с целью повышения конкурентоспособности экономики Украины. Основной целью нашего исследования является диагностика современного уровня конкурентоспособности Украины и обоснование путей перехода на инвестиционно-инновационный путь развития отечественной экономики. Определено, что преодоление отставания от экономически развитых стран и интеграция в мировое сообщество невозможны без осуществления инвестиций, в первую очередь в инновационную сферу. Стратегические приоритеты Украины относительно повышения уровня международной конкурентоспособности должны отображаться в системе постепенных шагов адаптации национальной экономики к изменениям мировых глобализационных и интеграционных процессов. Основными механизмами повышения конкурентных преимуществ Украины является осуществление внутренних реформ и трансформация векторов внешнеэкономической политики. Также усилия государства стоит направить на формирование благоприятной бизнес-среды, которое позволит реализовать имеющийся инвестиционно-инновационный и человеческий потенциал и станет предпосылкой постепенного роста уровня международной конкурентоспособности Украины. **Ключевые слова:** конкурентоспособность экономики, национальная экономика, инвестиции, инновации, экономическое развитие.

УДК 338.64

<https://doi.org/10.32843/bses.50-19>

Стройко Т.В.

д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та менеджменту Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Бабаєва К.О.

студентка Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Stroiko Tetiana

Mykolaiv National University named after V.O. Sukhomlynsky

Babaieva Kateryna

Mykolayiv National University named after V.O. Sukhomlynsky

The article substantiates the importance of the investment-innovative development path in order to increase the competitiveness of the Ukrainian economy. The main purpose of our research was to diagnose the current level of competitiveness of Ukraine and to substantiate the ways of transition to the investment-innovation path of development of the domestic economy. It has been determined that overcoming the gap between economically developed countries and integration into the world community is impossible without investment, first of all, in the innovation sphere. The main competitiveness of a country depends directly on the level of competitiveness of domestic companies and the products they produce that are in demand both internationally and nationally. And the international competitiveness of the national economy in the framework of economic policy is considered as the most important tool for improving the standard of living and improving public welfare. Ukraine's strategic priorities for enhancing international competitiveness should be reflected in the system of gradual steps to adapt the national economy to changing global globalization and integration processes. The main mechanism for enhancing Ukraine's competitive advantage is the implementation of internal reforms and transformation of foreign economic policy vectors. Also, the efforts of the state should be directed to the creation of a favorable business environment, which will enable to realize the existing investment-innovative and human potential and will be a prerequisite for gradual increase of the level of Ukraine's international competitiveness. The low level of stimulation of investment and innovation activity of economic entities at the state level causes a significant lag of the Ukrainian economy from the developed economies of the world, which negatively affected the quality of life, economic stability and security of the state. The present-day Ukrainian state has very limited financial and institutional capacity. It is appropriate to concentrate the available resources and potential on supporting research, which is one of the pillars of innovation potential, and creating an effective infrastructure that will transform research results into a commercially viable product.

Key words: economic competitiveness, national economy, investments, innovations, economic development.

Постановка проблеми. Підвищення конкурентоспроможності української економіки є головною метою державної політики. Подолання відставання від економічно розвинутих країн та інтеграція у світове співтовариство неможливі без здійснення інвестицій, передусім в інноваційну сферу.

Світовий досвід доводить, що тільки інвестиційно-інноваційний шлях розвитку дасть можливість підвищити конкурентоспроможність вітчизняної економіки, гарантувати їй економічну безпеку та економічний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання конкуренції та конкурентоспроможності досліджували такі відомі вчені, як: Г.Л. Азов, С. Брю, Дж. Кейнс, Ю.І. Коробів, К. Макконнелл, Д. Міль, Ф. Найт, М. Портер, Л.Г. Раменський, Д. Рікардо, Дж. Робінсон, А. Сміт, Р.А. Фатхутдінов, Ф. Хайек, П. Хейне, Й. Шумпетер, Д.Ю. Юданов та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є діагностика сучасного рівня конкурентоспроможності України та обґрунтування шляхів пере-

ходу на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Економічна конкуренція є одним із регуляторів пропорцій суспільного виробництва, що стимулює його ефективність, є чинником утворення середньої норми прибутку, формування ринкової вартості товару, диференціації товаровиробників за доходами, реалізації матеріального інтересу товаровиробників. Конкуренція як засіб успішного функціонування ринкової економіки в усіх своїх конкретних проявах спирається на об'єктивні процеси й закономірності, не вступає в суперечності з основними тенденціями прогресу продуктивних сил.

Для обґрунтування сучасного рівня конкуренції економіки України розглянемо показники економічного розвитку держави за період 2015–2019 рр. (табл. 1).

Аналізуючи показники економічного розвитку України, можна зробити висновок, що економіка країни поступово відроджується після кризи 2014 р. Хоча високий рівень інфляції, низький ВВП на душу населення свідчать про низький рівень добробуту громадян країни, великий обсяг державного боргу та значний зовнішній борг вказують на залежність

української економіки від іноземного середовища. Усі показники вказують на велику кількість проблем у всіх сферах української економіки

У нинішніх умовах підвищити конкурентоспроможність національної економіки можливо лише за умови диверсифікації економіки, розвитку високотехнологічних секторів. За даними Державної служби статистики України, у 2018 р., згідно зі звітом про здійснення наукових досліджень і розробок (далі – ДіР), в Україні ДіР здійснювали 950 організацій, більшість з яких, як і в минулі роки, відносяться до державного та підприємницького секторів діяльності (48,1% та 36,9% відповідно).

Наукоємність ВВП (витрати на ДіР за всіма джерелами у відсотках до ВВП) у 2018 р. становила 0,47% (рис. 2).

Для захоплення лідируючих позицій на світовому ринку потрібно постійно вдосконалюватися та розширювати перелік переваг над конкурентами, що неможливо без упровадження інновацій.

Проведемо аналіз підіндексу «Інновації», спираючись на дані Індексу глобальної конкурентоспроможності (табл. 2).

Відповідно до даних табл. 2, бачимо, що в рейтингу відбулося зниження з 52-ї на 61-шу позицію

Таблиця 1

Динаміка економічного розвитку України, 2015–2019 рр.

Показники	2015	2016	2017	2018	2019
ВВП номінальний, млн дол. США	90615	93270	112154	130832	н/д
Номінальний ВВП на душу населення, дол. США	2115,4	2185,9	2640,3	3095,2	н/д
Рівень безробіття, %	9,5	9,7	9,9	9,1	8,8
Індекс інфляції, %	143,3	112,4	113,7	109,8	104,3
Державний борг, млн грн	1 572 180,2	1 929 758,7	2 141 674,4	2 168 627,1	2 045 441,8
Валовий зовнішній борг, млн дол. США	118 729,0	113 518,0	116 578,0	114 710,0	119 953,0

Джерело: сформовано авторами на основі [1; 2]

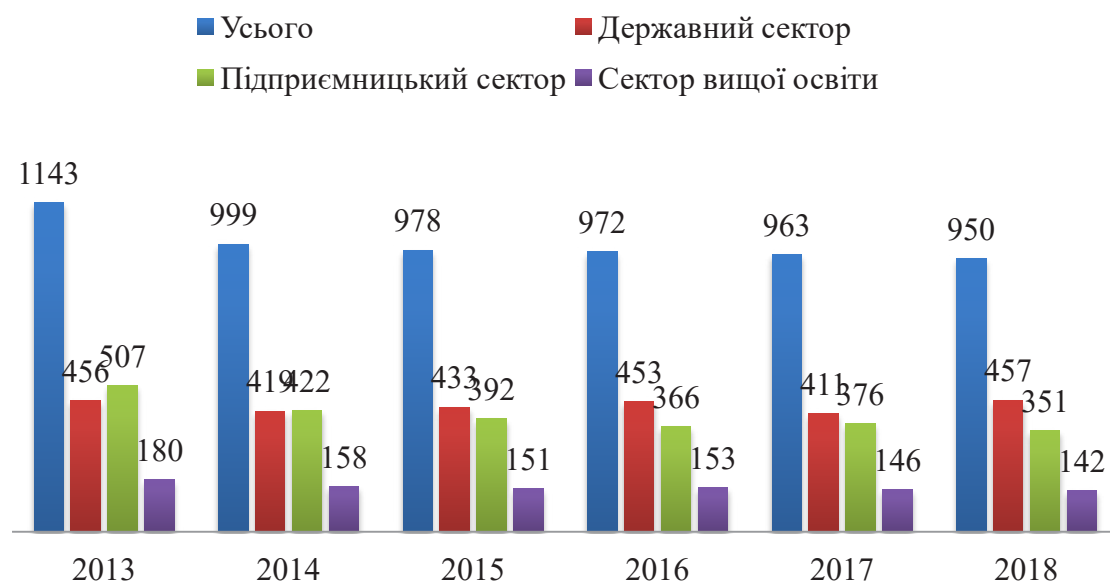

Рис. 1. Динаміка кількості організацій, які здійснювали ДіР, за секторами діяльності

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

Рис. 2. Динаміка наукоємності ВВП України, %

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

Таблиця 2

Підіндекс «Інновації» та його складники для України за період 2016–2018 рр.

Показники	2016 р.		2017 р.		2018 р.	
	Рейтинг зі 140 країн	Бал (1-7)	Рейтинг зі 138 країн	Бал (1-7)	Рейтинг зі 137 країн	Бал (1-7)
Інновації	54	3,4	52	3,4	61	4,0
Здатність до інновацій	52	4,2	49	4,4	51	4,3
Якість НДІ	43	4,2	50	4,2	60	3,9
Витрати компанії на дослідження та розробки	54	3,4	68	3,3	76	3,2
Співпраця університетів та промисловості у дослідженнях та розробках	74	3,5	57	3,5	73	3,4
Державні закупівлі високотехнологічної продукції	98	3	82	3,1	96	3,0
Наявність учених та інженерів	29	4,7	29	4,7	25	4,7

Джерело: сформовано авторами на основі [4]

порівняно з 2017 р. Зниження узагальненої рейтингової позиції відбулося за рахунок показників «Здатність до інновацій», «Співпраця університетів та промисловості у дослідженнях та розробках», «Державні закупівлі високотехнологічної продукції», «Якість НДІ». Це свідчить про низький рівень технологічної готовності України до нововведень. Останнє було спричинене застарілим способом виробництва та незначною часткою модернізованих виробничих потужностей.

Визначальним показником ефективності здійснення економічної політики держави є її місце у глобальних рейтингах. Загалом виділяють близько десяти міжнародних індексів. Найбільш поширеними є Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), Індекс глобалізації (KOF Index of Globalization), Індекс легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index), Індекс економічної свободи (Index of Economic

Freedom), Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI), Індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index, HDI), Індекс свободи преси (Press Freedom Index, PFI).

Динаміку зовнішнього бачення економічних зрушень в Україні в період 2010–2019 рр. із позицій міжнародного рейтингування наведено в табл. 3. Як бачимо, найгірші позиції Україна має за Індексом економічної свободи.

Звичайно, така ситуація негативно впливає на всі аспекти економічного життя в країні. Зокрема, аналізуючи динаміку основних показників Індeksu глобальної конкурентоспроможності в розрізі окремих субіндексів (табл. 4), теж бачимо найбільш проблемні позиції за фінансовою системою, макроекономічною стабільністю та рівнем державних інституцій.

Як бачимо, Україна продовжує втрачати свої позиції в міжнародних рейтингах. До чинників, які найбільшою мірою вплинули на погіршення ситуації,

Позиція України в міжнародних рейтингах

Назва рейтингу	Місце України в рейтингах								
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Індекс глобальної конкурентоспроможності	89	82	73	84	76	79	85	83	85
Індекс ведення бізнесу	145	152	137	112	96	83	80	76	71
Індекс економічної свободи	164	163	161	155	162	162	166	150	167
Індекс інвестиційної привабливості	2,19	2,12	1,81	2,5	2,57	2,85	3,03	3,07	2,85

Джерело: сформовано авторами на основі [4; 5]

Аналіз динаміки основних показників
Індeksu глобальної конкурентоспроможності України протягом 2015–2019 рр.

Показники	Місце України			
	2016	2017	2018	2019
Рівень державних інституцій	130	129	110	104
Інфраструктура	69	75	57	57
Впровадження технологій	86	85	77	78
Макроекономічна стабільність	134	128	131	133
Охорона здоров'я	45	54	94	101
Рівень освіти	34	33	46	44
Ринок товарів	106	108	73	57
Ринок праці	56	73	66	59
Фінансова система	121	130	117	136
Обсяг ринку	45	47	46	47
Динаміка бізнесу	91	98	86	85
Здатність до інновацій	54	52	58	60

Джерело: сформовано авторами на основі [4]

треба віднести корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективність державної політики.

Потрібно відзначити, що спостерігається позитивна тенденція положення України в рейтингу Індeksu ведення бізнесу. Якщо порівнювати 2012 та 2019 рр., то можемо спостерігати явне поліпшення ситуації, адже за цей період позиція України в рейтингу вдвічі покращилася (зі 152-го на 76-е місце).

Індекс інвестиційної привабливості –0,22 бали порівняно з минулим півріччям 3,07 у II півріччі 2018 р. Індекс повернувся у негативну площину вперше з 2016 р.– 2,85 із 5 можливих. Інвестиційний клімат погіршився, на думку більшості інвесторів. Політична турбулентність, високий рівень корупції, відсутність земельної та судової реформ, відтік кваліфікованих кадрів – головні негативні явища, на які вказують інвестори [9].

Україна останнім часом регресує в усіх світових рейтингах. Це пояснюється невирішеними внутрішніми та зовнішніми проблемами, до яких варто віднести свідомі та несвідомі дії посадових осіб і суб'єктів підприємництва, збіг об'єктивних обставин (світова фінансова криза, політична криза органів влади). У більшості рейтингів місце України через це понижено.

Необхідна трансформація управлінських пріоритетів, яка повинна здійснюватися в напрямі вивчення можливостей мобілізації інвестиційних

ресурсів, удосконалення механізму їх залучення та підвищення ефективності їх використання з метою сприяння конкурентоспроможному розвитку підприємств.

У сучасних умовах підвищити конкурентоспроможність національної економіки можна, диверсифікуючи економіку і розвиваючи високотехнологічні сектори, а також розвиваючи потенціал нових чинників конкурентоспроможності.

Підвищення рівня інновацій – це не тільки засіб активного розвитку, а й насамперед важелі для забезпечення незалежності країни, її конкурентоспроможності в сучасному динамічному середовищі. Сьогодні інноваційна діяльність – невід'ємна частина ефективного функціонування економіки. Вона сприяє економічному розвитку, а інновації є результативною характеристикою добробуту країни. У табл. 3 нами представлено динаміку витрат на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт.

Національна конкурентоспроможність країни відображає безперервність і динамічність розвитку економічної системи. Відповідно, конкурентоспроможність вимагає постійного моніторингу і підтримки на відповідному рівні шляхом розроблення й упровадження коригувальних впливів у рамках державної політики, стратегії компаній і т.д.

Конкурентоспроможність країни безпосередньо залежить від рівня конкурентоспроможності

вітчизняних компаній і вироблених ними товарів, що користуються попитом як на міжнародному, так і на національному ринках. А міжнародна конкурентоспроможність національної економіки в рамках економічної політики розглядається як найважливіший інструмент підвищення рівня життя і поліпшення суспільного добробуту.

Стратегічні пріоритети України щодо підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності повинні відображатися у системі поступових кроків адаптації національної економіки до змін світових глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Основним механізмом підвищення конкурентних переваг України є здійснення внутрішніх реформ та трансформація векторів зовнішньоекономічної політики. Також зусилля держави варто спрямувати на формування сприятливого бізнес-середовища, яке дасть змогу реалізувати наявний інвестиційно-інноваційний і людський потенціал та стане передумовою поступового зростання рівня міжнародної конкурентоспроможності України.

Висновки з проведеного дослідження. Низький ступінь стимулювання інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів господарської діяльності на рівні держави зумовлює значне відставання економіки України від розвинених економік світу, що негативно позначилося на рівні якості життя населення, економічної стабільності та безпеки держави. Сучасна Українська держава має дуже обмежену фінансову та інституційну спроможність. Наявні ресурси і потенціал доцільно зосередити на підтримці наукових досліджень, які є однією з основ інноваційного потенціалу, та створенні ефективної інфраструктури, яка сприятиме перетворенню результатів досліджень на продукт, придатний до комерціалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Валовий зовнішній борг України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/foreigndebt/> (дата звернення: 15.12.2019).
2. ВВП України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 10.12.2019).
3. Аналітична довідка. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/na-sajt-mon-ad-kmu-11.07.17.pdf> (дата звернення: 10.11.2019).
4. The Global Competitiveness Report 2019. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2019> (дата звернення: 08.11.2019).
5. The Heritage Foundation: Індекс економічної свободи. URL : <https://ueff.org/uk/indeksy/75-indeks-ekonomichnoi-svobody-ukrainy> (дата звернення: 16.12.2019).
6. Дія. Цифрова освіта. URL : <https://osvita.dii.gov.ua> (дата звернення: 07.11.2019).

REFERENCES:

1. Gross External Debt of Ukraine URL: <https://index.minfin.com.ua/en/economy/foreigndebt/> (accessed 15 December 2019).
2. GDP of Ukraine URL: <https://index.minfin.com.ua/en/economy/gdp/> (accessed 10 December 2019).
3. Analytical Help URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/na-site-mon-ad-kmu-11.07.17.pdf> (accessed 10 November 2019).
4. The Global Competitiveness Report 2019 URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2019> (accessed 8 November 2019).
5. The Heritage Foundation: Economic Freedom Index URL: <https://ueff.org/uk/indeksy/75-indeks-ekonomichnoi-svobody-ukrainy> (accessed 16 December 2019).
6. Action. Digital Education URL: <https://osvita.dii.gov.ua> (accessed 7 November 2019).